

A Ferenczy-család

Már régóta vártuk azt a Ferenczy Károly-kiállítást, mely most a Magyar Nemzeti Galériában látható, és pár éve csak annak (2005), hogy Ferenczy Noémi hagyatékával gazdagodott a szentendrei Ferenczy Múzeum, illetve hogy Ferenczy Béné a Nemzeti Galériában kiállításra került.

A művészetek újabb aranykorában született, de számszerűleg nem nagy Ferenczy Károly-életmű közel 400 festménye és 350 rajza, grafikája minden tulajdonosának féltett, ritkán mutatott kincse. A nagybányai művésztelep tagja, majd a szabadiskola vezetője, a századforduló művészeti csoportosulásainak vezéralakja, reprezentatív (külföldi) kiállításainak szervezője és rendezője, a Mintarajziskola tanára, Ferenczy Károly (Bécs, 1862 – Budapest, 1917) ugyanis a modern magyar művészet történetének kulcsfigurája. Az ő műveire áll leginkább ifjabb kortársa, a művészetfilozófus Fülep Lajos meghatározása: művészet az, ami „másképp mondhatatlan”. Hiába nevezzük őt - Szinyei Merse Pál és Paál László nyomában - a magyar plein air festészet legnagyobb mesterének, hiába mondjuk róla, hogy villódzó fényeivel, erőteljes (impresszionista) színeivel és ecsetvonásaival az Élet titkának Mednyánszkyt is felülmúló festője lett, mert bevonta a természetbe az embert: az idők mélyéből előhozott bibliai és klasszikus mítoszok alakjait is megidézve a nagybányai erdők munkásai és kortársai közé. Mindezzel alig mondunk valamit, de talán épp az utóbbi: az időbeliségnek az idők egyidejűsítésével történt meghaladása kölcsönzött először képeinek időtlenséget. Beszédes szótlanságukat azonban más okozta. Ferenczy „művészi aspirációja” „az egész természetben való gyönyörködésből fakadó vágy (lett) annak reprodukálására” (kézirat Malonyay Dezső számára), s a mindvégig kísérletező, munkáit olykor meg is semmisítő festő képein a természet élete és teljessége a festészet eszköztárának megszerzett teljességével és életre keltésével jelenik meg. A természet, az élet és festészetének mindenkor jelenében - a festő határozott ecsetvonásai által - válnak jelenvalóvá a nagybányai tájban óvatosan - személytelenül, velünk - lépdelő lovasok, fürdőzők és mitikussá az emberi tragédiák.

A 150 éve született Ferenczy és felesége, a Jan Matejkónál Krakkóban, majd Bécsben tanult festő és illusztrátor, Fialka Olga (1848 – Nagybánya/Baia Mare, 1930) nagy gondot fordítottak gyermekeik művészeti nevelésére, képzésére. Ferenczy még – klasszikus módon - Itáliában, Münchenben és Párizsban készült a

festői pályára. Első fiuk, Valér eközben született. Majd amikor Szentendrén telepedtek le, 1890-ben megszülettek az ikrek: Noémi és Béni. A három gyerek Európa legkülönbözőbb és már új művészeti fővárosaiban (Párizsban, Berlinben, Bécsben) folytatott tanulmányokat. 1916-ban az Ernst Múzeumban együtt rendezhettek gyűjteményes kiállítást *A Ferenczy család* címmel, melyen Noémi szőnyegekkel (köztük a *Teremtéssel*), Béni szobrokkal mutatkozott be.

Mintha csak apja gondolatait ültette volna át első művébe Ferenczy Noémi egy másik művészeti technikával, az haute-lisse szövésű gobelinnel, olyan dús a természet a faliszőnyeg 9 képén. De más a formálás és mások a színviszonylatok is: a középkori templomablakok színvilága és a szőnyegek síkszerűsége jellemzi mindvégig a maga tervezte és szötte kárpitokat, a természeti motívumok és a természetben munkálkodó alakok naiv formáit. Ezek olykor, önállósulva, monumentálissá növekednek. Dienes László a kolozsvári Keleti Újságban, 1926-ban ezt úgy fogalmazta meg, hogy a már kiemelkedő nemzetközi sikereket elért művész „gobelinjeiről az örökkévalóság nyugalma ragyog le (...), tárgyai metafizikai szimbólumai az abszolút létnek”. Weöres Sándor szerint Ferenczy Béni szobrai is hasonlóak: ahol sorban állanak, ott „csak nyugalmas néma tudás van.” Olyan tudás a mesterségről, azon keresztül a világról, mely a legklasszikusabb szobrászi elvek szerint reliefben vagy csak alig mozduló formákban nyilvánul meg, mint legismertebb szobrain is: Bécsben Egon Schiele síremlékén, Budán, a Horváth-kertben ülő jellegzetes, mediterrán szépségű, a természetet megtestesítő nőalakjában vagy a Gyulán késve felállított (eredetileg a Petőfi-centenáriumra készült, de 1949-ben betiltott), karcsú, mégis erőteljes Petőfijében.

A művészettörténetben páratlan jelenség az, hogy egy család három tagja három eltérő művészeti ágban egyetemes értékeket hozzon létre. Ebben szerepet tulajdoníthatunk annak a rendkívüli műveltségnek, mely a Monarchia minden országát behálózó Ferenczy-családban általános volt (és egyáltalán: a Monarchia tágasságának), a régi és a kortárs európai művészetben való benne-létnek és – nem utolsósorban – Nagybányának, a természet minden szépségével megáldott erdélyi tájnak. Mi pedig hálával gondolunk a harmadik, a legidősebb gyermeke, Ferenczy Valérra (Körmöcbánya, 1885 – Budapest, 1954), a Nagybányai Festők Társaságának tagjára és a szabadiskola tanárára, aki noha festményeivel és rézkarcaival folyamatosan és Erdély-szerte részt vett a művészeti életben, még a

20-as években is, életének javát azonban az apjáról s a családról írt könyvének, Ferenczy Károly művészete meg- és elismertetésének szentelte.

Keserü Katalin